

ZAMONAVIY ARXITEKTURADA TASVIRIY SAN'AT: AN'ANAVIYLIK VA ZAMONAVIYLIK

Hasanboyev Ma'ruf Abduqayum o'g'li

Kamoliddin behzod nomidagi Milliy rassomlik va dizayn instituti

Mahobatli rang tasvir mutaxassisligi 1-kurs magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.605531412>

Annotasiya: Mazkur maqolada, interyerda mahobatli rangtasvir san'at mavzusi va ashyoning ahamiyati, ashyoning turlari, arxitektura mahobatli bezak san'ati ashyo va texnikasi, badiiy madaniyat haqida fikr yuritildi.

Kalit so'zlar: monument, mahobatli, rangtasvir, arxitektura, vitraj, xaykaltaroshlik, san'at. relyef, fasad, interyer, kartina.

Barchamizga ayon, yaqin yillar avval bizning va bizga qondosh bo'lgan xalqlarda davr, siyosat, madaniyat o'zgarishini kuzatdik. Bu tarixiy voqealar tabiiyki san'atga ham o'z ta'sirini ko'rsatmay qolmadi. Xususan, tasviriy san'at va me'morlikda ham. Endilikda esa davlat va xalq bir qancha ijobiy yangilanishlar, tiklanishlar ichidadir. Ma'lumki, mamalakatimizda olib borilayotgan ko'plab ma'muriy va fuqorolik inshootlarining qurilishi, ularning dizayni va me'moriy elementlariga, interyeriga katta e'tibor berilmoqda. Har bir bino yoki inshootlarni qurish uchun uning tasvirini, chizmasini chizib olib, so'ngra shu chizmalar, loyihalar yordamida qurilish ishlari amalga oshiriladi. Qurilayotgan binoni qayerga joylashishi, qaysi maqsadda qurilishidan tortib uning rangi va ko'rinishiga e'tibor berish zarur bo'ladi. Bezaklarda ko'plab zamonaviy elementlar, materiallar va bezak turlaridan foydalanilmoqda. Bu narsalarga butun dunyodagi yetakchi mamlakatlar qurilishi va dizaynida ahamiyat oshib monumentalist rassomlarning o'rni yanada kuyayib borishi kuzatilmoqda.

Ayni paytda milliy zamonaviy binolarni bezash ishlari davom etmoqda. Shuningdek, mahobatli rangtasvir turlari bilan bezash ommalashib borayotgani bejiz emas. Arxitektura mahobatli bezak san'ati ashyo ova texnikasi rang-barangligi bilan ajralib turadi. Ulardan ba'zilari; freska, temperali rangtasvir (rospis), mozaika, enkaustika, sgraffito, rang-barang vitraj rangtasviri eng qadimiy turlaridan hisoblanib, o'zining an'anaviy va zamonaviy usullari shakllanib bormoqda.

Bu albatta texnikalarning o'zgarishi, rivojlanishi to'xtadi degani emas. Har bir davr arxitekturasida ular yangicha hayotda yashay boshladi. Monumentalist

(mahobatchi) rassomlar amaliyotida ayniqsa, keyingi yillarda yangi ashyo va texnikalardan foydalanib amalga oshirmoqdalar.¹

Shuni alohida ta'kidlash joizki, binolar barpo qilish jarayonida monumentalist rassomlar rangtasvirga asos bo'ladigan ashyolarni bilishi majburdir. Ashyoning fizik, kimyoviy tarkibi rangtasvirni sifat darajasini belgilaydi. Faktura, devor rangi, har xil pardozi ashyolar mahobatli rangtasvir bilan o'zaro bog'liqdir. Badiiy ahamiyatli vazifalar yechimini hal qilishda monumentalist rassom oldida bir qator: 1) ashyoning plastik xususiyati va 2) uning texnologiyasini bilishi lozim bo'ladi. Ashyolar o'z tabiiy xususiyatiga ega bo'lib, uning imkoniyatini to'g'ri ishlata bilish lozim².

Interyerda mahobatli rangtasvirda san'at mavzusi alohida o'rin tutadi. Chunki, san'at keng ma'noli tushunchadir. Zero, san'at inson mehnati, aql - idroki, shuuri bilan yaratilgan, vujudga kelgan, ijod qilingan narsalardir. San'at inson faoliyatining ijodkorlik turini anglatib, har bir san'at asarida shaxsning o'ziga xos iste'dodi namoyon bo'ladi. Va nihoyat, san'at insonning mahorati bilan chambarchas bog'liqdir. San'at, keng ma'noda, badiiy qadriyatlar, ularni yaratish (badiiy ijod qilish) va iste'mol (badiiy idrok etish) jarayonlarini ham qamrab oladi. San'at hozirgi davrga qadar insoniyat taraqqiyoti bilan bog'liq holda rivojlanib kelgan. O'zbekiston hududida, Ispaniya, Sahroi Kabir va boshqa bir qator qadimiy o'lkalarda uchraydigan qoyalarga o'yib tushirilgan hayvonlarning tasvirlari hozirgi davr nuqtai nazaridan ham nafosatli qiymatga ega. Bu yodgorliklar badiiy faoliyat kurtaklari endigina ko'rinib kelayotgan inson nafosatli faoliyatining natijalari edi.

Hozirgi kunda har bir xalqning, har bir millatning zamonaviy san'ati va an'anaviy san'atining uyg'unlashtirish ularni binoda tasvirlash uchun o'sha xalq an'analari, urf odatlari, xalq o'yinlari, bayram va tadbirlari alohida ahamiyatga egadir. Shuning uchun ham rassom (monumentalist) yuqoridagi xalq ma'naviyatiga, urf odatlariga aloqador udumlar, o'yinlarni yaxshilab o'rganishi ushbularni his qila olishi shartdir. Ularni zamonaviy san'atga bog'lagan holda san'atkor o'z kompozitsiyasida badiiy tasvirlashi kerak. Badiiy madaniyat murakkab tizimdan iborat bo'lib, unda san'at turlari muhim o'rin tutadi. San'atning ayrim turlarga bo'linib ketganligi uzoq davom etgan tarixiy taraqqiyot xosilasi bo'lib, qadimda badiiy faoliyat sohalariga - turlarga bo'linmagan edi. Keyinchalik san'atning bir necha turlari qaror topdi.

¹ R.Xudayberganov <<Mahobatli rangtasvir texnika va texnologiyasi>> Toshkent-2015 3-bet

² Виннер А.В. <<Материалы и техника Монументально-декоративной живописи>>. М.:Искусство 1953

San'at turlari san'atga xos bo'lgan umumiy belgilarga ega bo'lib, ularning har biri: adabiyot, me'morchilik, musiqa, tasviriy san'at va shu singari muhim ko'rinishda namoyon bo'ladi. San'at turlarida xususiyning umumiyga nisbatini ko'ramiz.

Xulosa o'rnida aytadigan bo'lsak, mahobatli kompazitsiyada barcha tashqi muhit va kompozitsiya binosi, binoning qaysi milat yerida joylashgani inobatga olingan holda uning kompozitsion mavzusini har taraflama o'sha xalq an'ana va qadriyatlariga mos tarzda tanlaniladi. Va bunga qo'shimcha tarzda rassom o'z ideallari, tasviriy didini qo'shimcha qilib, mukammal san'at asarini yaratishi kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

- 1.Виннер А.В. <<Материалы и техника Монументально-декоративной живописи>>. М.:Искусство 1953
- 2.R.Xudayberganov <<Mahobatli rangtasvir texnika va texnologiyasi>> Toshkent-2015 3-bet